

УДК 336.71

Хуторна М. Е.

Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ НА ОСНОВІ ПОТЕНЦІАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Запропоновано багаторівневий потенціальний підхід до оцінки фінансової стабільності кредитних установ. Використовуючи положення теорії економічних потенціалів, окреслено зміст компонент потенціалу кредитних установ до забезпечення їхньої фінансової стабільності (ресурси, засоби, здатності, можливості). Сформовано трірівневу систему оцінки, яка відповідає таким пріоритетам: 1) дає змогу превентивно виявляти внутрішні загрози фінансовій стабільності кредитних установ ще на етапі їх зародження; 2) розглядає кредитну установу як відкриту дисипативну систему, яка постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем; 3) ураховує взаємозв'язки між внутрішніми дисбалансами, їхню здатність до взаємопідсилення та створення негативних синергетичних ефектів щодо фінансової стабільності кредитних установ. **Ключові слова:** фінансова стабільність, кредитні установи, індикативна оцінка, внутрішній потенціал, внутрішні дисбаланси.

Постановка проблеми. Оцінка – це важливий етап будь-якого управлінського процесу, який покликаний забезпечувати суб'єктів прийняття

управлінських рішень необхідною інформацією для розробки/коригування певної послідовності заходів. Проте також важливо акцентувати увагу

на тому, що науково-методичні підходи до оцінки фінансової стабільності кредитних установ (далі ФСКУ) повинні бути похідними від методології, обраної для її забезпечення. Це пояснюється тим, що у межах методології забезпечення ФСКУ закладаються пріоритети цього процесу, принципи його реалізації, об'єкти впливу, окреслюється інструментарій та механізми їх ефективного і результативного застосування. Вибрані методи оцінки ФСКУ повинні гармонійно вбудовуватися у закладену методологію та зазнавати змін під впливом перегляду концепції фінансової стабільності. Саме це спостерігаємо за результатами світової фінансової кризи 2008 року. Так, нарешті відбувся перехід від забезпечення фінансової стійкості кредитних установ до побудови механізму сприяння їхній фінансовій стабільності. Також не менш значущим є сучасний перехід до побудови системи (а не сукупності розрізаних заходів) забезпечення фінансової стабільності. При цьому саме аналітичний блок такої системи відіграє вагомий роль у забезпеченні ефективного та результативного її функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відмітити, що питання якісної оцінки ФСКУ, тобто здатної завчасно сигналізувати про можливість їх переходу у стан фінансової крихкості або нестабільності, довгий час перебуває у центрі уваги науковців. Систематизуючи науковий доробок щодо розвитку методології оцінки ФСКУ, доречно виділити такі напрями, як:

1) індикативна оцінка ймовірності банківських криз на основі діагностики макроекономічних показників, що знаходимо у працях Б. Ейхенгріна (Eichengreen B.) [1], К. Віплоша (Wyplosz C.) [2], Л. Левіна (Laeven L.) [3] та ін;

2) об'єктом оцінки є очікування інвесторів, у тому числі за умови настання морального ризику, що знаходимо у працях Г. Камінські (Kaminsky G.) [4], Дж. Корсетті (Corsetti J.) [5], Д. Даймонда (Diamond D.) [6];

3) увага зосереджується на оцінці дисбалансів, що утворюються у результаті інформаційної асиметрії у фінансових відносинах відповідних контрагентів, на чому у своїх працях акцентували увагу Ф. Мишкін (Mishkin F.) [7], Л. Кодреса (Kodres L.) [8], І. Девіса (Davis E.) [9]. Подібний об'єкт оцінки обирається у випадку базування методології забезпечення ФСКУ на основі агентської теорії;

4) оцінка ФСКУ на основі агрегованих мікро-економічних показників. Серед найбільш вживаних є індикативний підхід, розроблений та поширений у діяльність центральних банків Міжнародним валютним фондом. Проте за такого підходу забезпечення ФСКУ зводиться до управління їхньою фінансовою стійкістю;

5) діагностика ФСКУ на основі балансового підходу, зокрема, використання індикатора Z-score. Наукові підходи щодо розрахунку цього індикатора як за змістом, так і технологією знайшли свій розвиток у працях Л. Лепетіта (Lepetit L.) [10], Е. Альтмана (Altman E.) [11], Ф. Стробеля (Strobel F.) [12], Бадея І.-Р. (Badea I.-R.) [13];

6) перехід від оцінки ФСКУ на основі балансових показників до аналізу на підставі ринкових індикаторів їхньої діяльності, розвиток якого знаходимо у праці Л. Мурттинена (Mörttinen L.) [14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відмітимо, що кожен із зазначених підходів до оцінки може знайти своє місце у системі комплексного забезпечення ФСКУ, проте вважаємо, що об'єктом діагностики важливо

вирішити першопричини фінансової нестабільності кредитних установ. На наше переконання, це дисбаланси, які утворюються як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі функціонування кредитних установ. Якщо зовнішні дисбаланси зумовлюють передумови до ФСКУ, то внутрішні дисбаланси впливають на їхній внутрішній потенціал до її забезпечення. На нашу думку, саме внутрішня збалансованість є первинною у здатності окремої кредитної установи зберігати цільовий рівень фінансової стабільності, навіть в умовах глибокої розбалансованості зовнішнього економічного середовища.

Досліджуючи внутрішні дисбаланси у діяльності кредитних установ з погляду системного забезпечення їхньої фінансової стабільності, вважаємо недоречним обмежуватися винятково їхніми фінансовими різновидами. На нашу думку, фінансові дисбаланси – це більшою мірою кінцевий прояв результатів накопичення різноманітних нефінансових дисбалансів, що, зокрема, утворюються у сфері кадрової політики, спричинені організаційно-управлінськими недоліками в діяльності установ, як на концептуальному, так і виконавчому рівні. Окрім цього, внутрішні фінансові дисбаланси у діяльності кредитних установ можуть бути спричинені об'єктивними умовами у результаті накопичення та розвитку зовнішніх дисбалансів, наприклад, кон'юнктурних, інституційних, інфраструктурних. Тому розгляд питань внутрішніх дисбалансів у діяльності кредитних установ винятково з позиції фінансового аспекту суттєво обмежує погляд на проблематику забезпечення їхньої фінансової стабільності. Це й пояснює необхідність комплексного дослідження внутрішніх дисбалансів у діяльності кредитних установ.

Мета статті. Метою написання цієї наукової статті є розроблення науково-методичного підходу до оцінки ФСКУ на основі діагностики їхніх внутрішніх дисбалансів, використовуючи базові поняття теорії економічних потенціалів.

Виклад основного матеріалу. Підхід до оцінки ФСКУ повинен відповідати таким пріоритетам: 1) дозволяти превентивне виявлення внутрішніх загроз ФСКУ ще на етапі їх зародження; 2) розглядати кредитну установу як відкриту дисипативну систему; 3) урахувати взаємозв'язки між внутрішніми дисбалансами, їхню здатність до взаємопідсилення та створення негативних синергетичних ефектів стосовно ФСКУ.

Як уже зазначалося вище, зовнішнє середовище, у якому функціонують кредитні установи, формує передумови забезпечення їхньої фінансової стабільності, а також, на нашу думку, здатне обмежувати максимально можливий її рівень. У свою чергу, потенціал кредитних інституцій до забезпечення фінансової стабільності – це характеристика їхнього внутрішнього середовища. На нашу думку, оцінку ФСКУ доречно зводити до оцінки *потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності*. При цьому, для тлумачення поняття потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності спираємося на думку Р.С. Квасницької і погоджуємося з її позицією, що потенціал визначається комплексом таких складових частин, як: можливості, ресурси, засоби та здатності [21, с. 104]. Досліджуючи кредитну установу згідно з системним підходом, зауважимо, що можливості, ресурси, засоби та здатності – це ключові елементи кредитної установи як системи, взаємодія яких фор-

мує її потенціал до фінансової стабільності. Тобто об'єктом оцінки ФСКУ повинні бути, по-перше, зміни стану зазначених елементів; по-друге, рівень узгодженості між ними. Для виконання такого завдання вважаємо найбільш доцільним використання індикативного підходу.

Слушною є думка Н.Я. Кравчук, яка виділяє такі функції дисбалансів: *руйнівну функцію*, яка передбачає усунення (або якісне реформування) застарілих елементів діючої, але такої, що вичерпала свій потенціал, системи; *творчу функцію*, тобто утвердження елементів нової системи; *спадкову функцію*, яка розкривається через випробовування на міцність, збагачення і передачу в спадок тих елементів системи, які акумулюються, накопичуються, переходять у майбутнє, інколи частково модифікуючись [22, с. 78]. Це повністю узгоджується з нашим сприйняттям двоїстості природи дисбалансів. З огляду на це, під час оцінки потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності, спираючись на теорію дисбалансів, важливо розробити критерії та індикатори, застосування яких дасть змогу однозначно поділити зміни стану вищезазначених елементів кредитної установи як системи на позитивні та негативні, з погляду їх впливу на фінансову стабільність інституції.

Також уточнимо, що під ресурсами потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності мислимо їх фінансові ресурси. До засобів досліджуваного потенціалу відносимо методологічне, технологічне та інформаційне забезпечення внутрішніх процесів кредитних установ. Стосовно здатностей, то мислимо їх як знаннево-ціннісне забезпечення діяльності кредитних установ. До цієї компоненти, окрім професійних здібностей працівників, також відносимо їхню схильність до протиправних дій або свідомої бездіяльності у сфері професійної компетенції. У підсумку під можливостями кредитних установ розуміємо такі умови їхньої діяльності, настання яких синтезує всі характеристики ресурсів, здатностей та здібностей кредитних установ, формуючи на основі їхньої взаємодії внутрішній потенціал кредитних інституцій до забезпечення стабільної та безперервної діяльності у часі.

За такого підходу абсолютна ФСКУ – це стан, за якого у будь-який момент часу якість та/або кількість/обсяг ресурсів, засобів та здатностей,

якими володіють кредитні інституції, дозволяють їм повною мірою використовувати наявні можливості, забезпечуючи безперервне, результативне та ефективне функціонування на фінансовому ринку. При цьому причину зародження внутрішніх загроз пов'язуємо з неузгодженістю між зазначеними компонентами потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності, яка виявляється у формі внутрішніх дисбалансів. Також необхідно враховувати, що внутрішні дисбаланси виникають і в межах однієї компоненти досліджуваного потенціалу, а саме у межах компонент «ресурси», «здатності», «засоби». На нашу думку, на цьому рівні відбувається зародження внутрішніх загроз фінансовій стабільності, і саме на попередження їх виникнення повинна бути націлена лівова частка заходів суб'єктів системи забезпечення ФСКУ. У подальшому наявні однокомпонентні дисбаланси (ті, що виникають у межах однієї компоненти потенціалу кредитних установ) входять у міжкомпонентну взаємодію, тим самим поглиблюючи розбалансованість кредитної установи як системи. Цей рівень визначаємо як сферу проявів дисбалансів. Впливаючи на дисбаланси на цьому рівні, суб'єкти досліджуваної системи насамперед забезпечують виконання принципу проактивності. На останок весь спектр попередньо накопичених дисбалансів вступає у взаємодію із зовнішнім середовищем, проявляючи свої наслідки. Вплив суб'єктів системи на дисбаланси на цьому рівні більшою мірою реалізують принцип адаптивності досліджуваного процесу. Загалом вважаємо доцільним запропонувати багаторівневий метод оцінювання ФСКУ (рис. 1).

Для формування індикаторів діагностики внутрішніх дисбалансів кредитних установ у блоці «ресурси-ресурси», на нашу думку, доречно спиратися на такі положення:

- використовувати балансовий підхід до дослідження фінансових дисбалансів;
- звертати увагу не лише на диспропорції між абсолютними обсягами відповідних статей балансу, але також враховувати розрив швидкостей їх зміни;
- об'єкт діагностики обмежити винятково тими внутрішніми дисбалансами, які виникають у результаті: 1) об'єктивних причин, пов'язаних із природою фінансового посередництва; 2) діяльності, яка підпорядковується економічній логіці

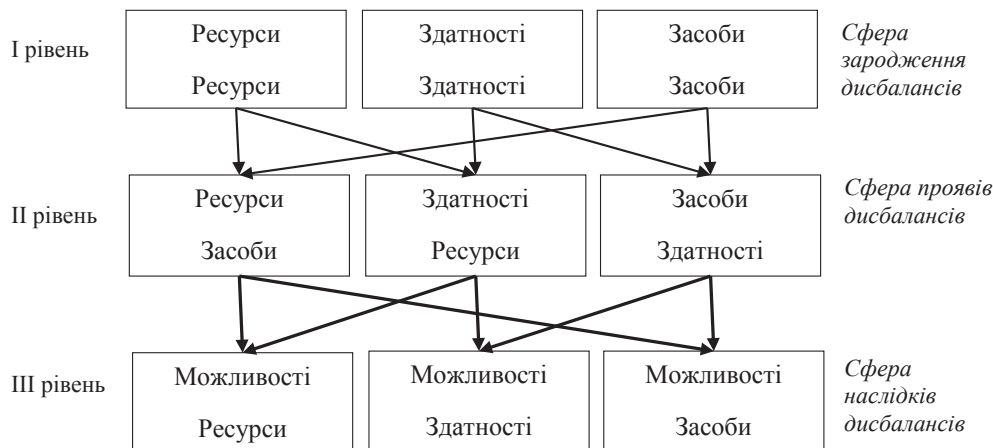

Рис. 1. Багаторівневий метод оцінки ФСКУ на основі діагностики внутрішніх дисбалансів згідно з потенціальним підходом

Джерело: розробка автора

та здійснюється винятково у правовому полі. Стосовно останнього маємо на увазі, що, зокрема, ті ризики та загрози фінансовій стабільності установи, які виникають у процесі активного кредитування пов'язаних осіб за рахунок залучених коштів економічних агентів нефінансового сектору – це результат дисбалансів у компонентах «ресурси – здатності», «ресурси – засоби», які початково формуються у компонентах «здатності – здатності», «засоби – засоби».

Методологічні позиції, що використовувалися під час розроблення індикаторів оцінки ФСКУ за компонентами «здатності – здатності», «засоби – засоби», такі:

– акцент на дисбалансах, накопичення яких слугує джерелом загроз ФСКУ;

– перевага кількісних індикаторів над якісними;

– узагальнений характер індикатора, який би уможлилював його застосування до різних типів кредитних установ.

Поряд з цим, важливо зазначити, що при діагностиці внутрішніх дисбалансів кредитних установ за компонентою «здатності – здатності», на нашу думку, об'єктом оцінки повинна бути відповідність професійної компетентності працівників сфері їхньої діяльності, рівень сприйняття ними корпоративних цінностей, рівень усвідомленості залежності загальних результатів діяльності установи від якості виконання власних функціональних обов'язків. Стосовно компоненти «засоби – засоби», то об'єктом оцінки необхідно вибрати: 1) якість та повноту методологічного опису здійснення внутрішніх бізнес-процесів, його відповідність не лише чинному законодавству, але й поточним трендам розвитку фінансового посередництва (як складової конкурентоспроможності установи); 2) якість методичного інструментарію, що використовується у системі ризик-менеджменту установи, зокрема, його відповідність обраній бізнес-моделі установи;

3) зміст корпоративних цінностей установи, їх взаємоузгодженість із задекларованими завданнями діяльності установи; 4) технологічний рівень забезпечення бізнес-процесів кредитних установ, їх відповідність сучасним трендам у сфері ІТ.

У табл. 1 систематизовано авторську позицію щодо індикаторів оцінки ФСКУ у розрізі вищеписаних компонент.

Під час формування індикаторів для оцінки ФСКУ на етапі прояву внутрішніх дисбалансів (II рівень оцінки) виходили з необхідності виявлення негативних наслідків синергетичних взаємозв'язків дисбалансів, що початково виникають у складниках потенціалу кредитних установ до фінансової стабільності – ресурсах, засобах та здатностях. У результаті виділено такі сфери виникнення внутрішніх дисбалансів: «здатності – засоби»; «ресурси – засоби»; «ресурси – здатності».

Вважаємо, що деструктивна взаємодія дисбалансів, які утворюються у результаті неефективної кадрової політики та неналежного методологічного забезпечення бізнес-процесів діяльності кредитних установ, насамперед відображається на рівні операційного ризику установ. Саме тому для оцінки глибини внутрішніх дисбалансів за компонентою «здатності – засоби» об'єктом діагностики обрано динаміку втрат від реалізації операційного ризику.

Інше, що пропонується діагностувати для оцінювання ФСКУ на етапі прояву внутрішніх дисбалансів, – це негативні синергетичні ефекти від взаємодії ресурсних дисбалансів та тих, що є наслідком використання хибного/недієвого методичного інструментарію ризик-менеджменту установи. Звичайно, виникнення суттєвих дисбалансів за компонентою «ресурси – засоби» також може бути наслідком внутрішнього шахрайства, однак це, на нашу думку, є об'єктом діагностики дисбалансів за компонентою «ресурси – здатності».

Відмітимо, що під час дослідження внутрішніх дисбалансів за компонентою «ресурси – ресурси»

Таблиця 1

Приклади індикаторів оцінки ФСКУ на етапі виявлення сфер зародження внутрішніх дисбалансів

№ з/п	Зміст індикатора
1.1. КОМПОНЕНТА «РЕСУРСИ-РЕСУРСИ»	
I ₁₁ ¹	Співвідношення власного капіталу та балансової вартості активів
I ₁₂ ¹	Співвідношення власного капіталу та валових активів (до вирахування резервів)
I ₁₃ ¹	Розрив між значеннями індикаторів I ₁₁ ¹ та I ₁₂ ¹
I ₁₄ ¹	Співвідношення темпу зміни власного капіталу та темпу зміни дохідних активів
I ₁₅ ¹	Співвідношення обсягу дохідних активів та платних зобов'язань
1.2. КОМПОНЕНТА «ЗДАТНОСТІ-ЗДАТНОСТІ»	
I ₂₁ ¹	Розрив між планом та фактом підвищення професійного рівня і кваліфікації працівників
I ₂₂ ¹	Середня періодичність залучення працівників до програм перепідготовки або підвищення кваліфікації
I ₂₃ ¹	Наявність детального розподілу функцій між працівниками щодо здійснення внутрішнього контролю за діяльністю установи
I ₂₄ ¹	Частка працівників у розрізі бізнес-процесів установи, які залучені до внутрішнього контролю за діяльністю установи
I ₂₅ ¹	Частка працівників, які сприймають та наслідують у професійній діяльності корпоративні цінності установи
1.3. КОМПОНЕНТА «ЗАСОБИ-ЗАСОБИ»	
I ₃₁ ¹	Відсоток внутрішніх процесів діяльності установи, порядок реалізації яких не відображений у внутрішніх документах установи
I ₃₂ ¹	Відсоток нерегламентованих внутрішніх процесів, що обслуговують основну діяльність установи
I ₃₃ ¹	Розрив між рівнем кредитного ризику активів, ідентифікованого на момент укладення фінансових угод та його переоцінкою у сторону збільшення протягом терміну дії договору
I ₃₄ ¹	Співвідношення між загальним обсягом трансакційних витрат протягом реалізації фінансових угод (на передконтрактній та контрактній стадіях) та обсягом доходів за ними (окупність трансакційних витрат)
I ₃₅ ¹	Співвідношення між обсягом трансакційних витрат на постконтрактній стадії реалізації фінансових угод та ринковою вартістю активів боржників, що можуть бути використані як джерело погашення заборгованості

Джерело: розробка автора з урахуванням індикаторів фінансової стійкості МВФ та нормативів регулювання діяльності кредитних установ

зверталася увага на диспропорції між обсягами окремих балансових статей кредитних установ. Оцінюючи їхню фінансову стабільність шляхом діагностування внутрішніх дисбалансів за компонентою «ресурси – засоби», беруться до уваги такі фінансові показники, обсяг яких є прямим відображенням якості методичного інструментарію та загалом обраної концепції оцінки відповідного різновиду ризику (наприклад, обсяг недіючих кредитів) та визначення суттєвості його впливу на поточний та потенційний стан діяльності установи (наприклад, рівень покриття обсягом недіючих кредитів регулятивним капіталом). Розгорнуто це подано у табл. 2.

Наостанок на другому рівні запропонованого підходу вважаємо необхідним діагностувати внутрішні дисбаланси за компонентою «ресурси – здатності». Об'єктом оцінки визначено взаємозв'язок між фінансовими показниками кредитних установ та професійним рівнем персоналу. При цьому для врахування останнього виходимо з таких міркувань: чим менші втрати/недоотримані доходи/незаплановані відтоки фінансових ресурсів мають місце, тим вищий професійний рівень працівників установи. Також, акцентовано увагу на важливості взаємоузгодженості системи винагороди вищого керівництва з фундаментальними фінансовими показниками кредитних установ.

Також відмітимо, що, на наше переконання, використання запропонованого підходу дозволяє оцінити ефективність індикативного регулювання діяльності кредитних установ за критерієм його здатності виявляти перші ознаки погіршення фінансової стабільності окремих кредитних установ або кредитного сегменту фінансового сектору загалом. Мається на увазі, що чим більша частка показників індикативного регулювання діяльності кредитних

установ здатні виявляти їх внутрішні дисбаланси на етапі зародження та прояву (*I та II рівень запропонованого підходу*), тим більш дієва система регулювання з позиції превентивного діагностування ознак фінансової крихкості. Так, наприклад, запроваджені на основі рекомендацій Базеля III нормативи короткострокової (LCR) та довгострокової ліквідності (NSFR) віднесено нами до I^о рівня оцінки, оскільки вони здатні завчасно ідентифікувати небезпечні ознаки фінансової політики кредитної установ з позиції її фінансової стабільності. У свою чергу, нагляд з боку регулятора за дотриманням їх нормативних значень змушує кредитні установи дотримуватися збалансованого управління активами та пасивами протягом різних фаз ділової активності.

Заключним етапом оцінки ФСКУ, згідно із запропонованим потенціальним підходом, є діагностика наслідків накопичених внутрішніх дисбалансів, синергетичний взаємовплив яких найбільш яскраво проявляється при використанні наявних ресурсів, здібностей та здатностей за певних умов функціонування кредитних інституцій, тобто їх бізнес-можливостей.

При цьому для кожної складової частини внутрішнього потенціалу кредитних установ до забезпечення фінансової стабільності важливо окреслювати той набір ознак бізнес-можливостей, що є визначальним для рівня потенціалу у розрізі його структурних компонент. Так, для виявлення глибини внутрішнього дисбалансу між наявними засобами кредитних установ та їх бізнес-можливостями, на нашу думку, важливо акцентувати увагу на таких умовах діяльності інституцій:

– цифровізація економіки та діджиталізація відносин між економічними агентами насамперед у сфері послуг;

Таблиця 2

Приклади індикаторів оцінки ФСКУ на етапі прояву внутрішніх дисбалансів

№ з/п	Зміст індикатора
2.1. КОМПОНЕНТА «ЗДАТНОСТІ – ЗАСОБИ»	
I ₁₁ ²	Співвідношення обсягів фактичних та потенційних втрат від настання операційних ризиків (у розрізі таких джерел: персонал, організація та регламентація внутрішніх бізнес-процесів, функціонування технологічного забезпечення бізнес-процесів, шахрайські дії третіх сторін)
I ₁₂ ²	Співвідношення обсягу фактичних втрат та/або недоотриманих доходів (загалом та у розрізі джерел зародження операційних ризиків) до обсягу валових активів
I ₁₃ ²	Співвідношення темпу зміни обсягів фактичних втрат та/або недоотриманих доходів (загалом та у розрізі джерел зародження операційних ризиків) до темпу зміни обсягів валових активів
I ₁₄ ²	Співвідношення обсягу витрат на функціонування систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю до обсягу фактичних втрат від настання ризиків
I ₁₅ ²	Співвідношення темпу зміни обсягів витрат на функціонування систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю до темпу зміни обсягів фактичних втрат від настання ризиків
2.2. КОМПОНЕНТА «РЕСУРСИ – ЗАСОБИ»	
I ₂₁ ²	Співвідношення темпів зміни обсягу кредитів та темпів зміни обсягу відрахувань до резервів під їх знецінення
I ₂₂ ²	Співвідношення недіючих кредитів та валових кредитів
I ₂₃ ²	Співвідношення темпів зміни недіючих кредитів та темпів зміни валових кредитів
I ₂₄ ²	Співвідношення обсягу недіючих кредитів та очікуваних надходжень грошових потоків від реалізації відповідного забезпечення
I ₂₅ ²	Співвідношення регулятивного капіталу та валових недіючих кредитів
2.3. КОМПОНЕНТА «РЕСУРСИ – ЗДАТНОСТІ»	
I ₃₁ ²	Розрив між глибиною продуктової диверсифікації кредитного портфелю та рівнем професійної компетентності працівників установи, що задіяні до реалізації кредитної діяльності
I ₃₂ ²	Розрив між динамікою змін обсягів кредитування та якісно-кількісним складом відповідальних підрозділів
I ₃₃ ²	Розрив між реальним та оприлюдненим в офіційній звітності рівнем ризику (у розрізі видів ризиків)
I ₃₄ ²	Співвідношення темпів зміни обсягу винагороди вищого менеджменту та темпів зміни прибутку до оподаткування установи
I ₃₅ ²	Співвідношення темпів зміни обсягу винагороди вищого менеджменту установи та темпів зміни обсягу активів, зважених на ризик

Джерело: розробка автора з урахуванням індикаторів фінансової стійкості МВФ та нормативів регулювання діяльності кредитних установ

- розширення спектру онлайн сервісів фінансового посередництва;
- активний розвиток FinTech сфери, у тому числі RegTech;
- зміна концепції обслуговування потреб споживачів фінансових послуг, зокрема, основними ознаками якості обслуговування стають масштаби дії дистанційного каналу обслуговування та швидкість;
- зміна концепції оцінки ризиків (зокрема, перехід від статичних підходів до тих, що враховують експозицію під ризиком за умов реалістичного стресу; технологізація оцінки індивідуального кредитного ризику клієнта на основі BigData Analytics та ін.).

Основний акцент зроблено на фінансових інноваціях, оскільки, на наше переконання наразі це великий важливий параметр ринкового успіху кредитних установ та фінансових посередників загалом. Останнє є такою ж невід’ємною ознакою ФСКУ, як і їх резистентність до різноманітних шоків.

Стосовно оцінки ФСКУ за компонентою «можливості – ресурси», насамперед, об’єктом уваги є такі умови діяльності:

- посилення конкуренції на ринку фінансових послуг;
- посилення регуляторних вимог до діяльності кредитних установ;
- підвищення витрат на забезпечення комплаєнс-відповідності кредитних установ законодавчим вимогам та нормам;
- зниження прибутковості бізнесу у сфері фінансового посередництва.

З огляду на вищезначені характеристики бізнес-можливостей кредитних установ, на наше переконання, для діагностики суттєвості внутрішніх дисбалансів за компонентою «можливості – ресурси», насамперед, доцільно звертати увагу на динаміку фінансових результатів кредитних установ, у тому

числі, їх порівняння з середньоринковим значенням. Зокрема, оцінюючи прибутковість кредитних установ, як важливу ознаку їх фінансової стабільності, звертаємо увагу на їх спроможність залучати грошові кошти дешевше та розміщувати дорожче. Це є сигналом ефективного вибору цільових клієнтів кредитних установ, ринку, територіальних та інших стратегічних об’єктів. Як кількісну характеристику цього доречно використати такі індикатори, як процентні ставки за депозитами та спред процентних ставок.

Останнє, що пропонується діагностувати, – це внутрішні дисбаланси за компонентою «можливості – здатності». У цьому контексті варто звертати увагу на такі умови діяльності кредитних установ:

- посилення ролі соціальної відповідальності бізнесу, зокрема, запит на ціннісно-орієнтовану діяльність кредитних установ, яка створює цінність не лише для свого бізнесу чи бізнесу клієнта, а й галузі/економіки/суспільства загалом. Останнє стосується прийняття кредитною установою Принципів відповідального банківництва, запроваджених Фінансовою ініціативою програми Організації Об’єднаних Націй з навколишнього середовища (*United Nations Environment Programme Finance Initiative*) [17], як основи їх корпоративної культури;

- перегляд культури управління ризиками кредитних установ, а саме, перехід від сприйняття ризик-менеджменту, як формальної регуляторної вимоги, до усвідомлення його ключової функції у системі контролю та прийняття рішень;

- зміна концепції корпоративного управління, зокрема перехід до компетентнісного підходу;

- запит на фахівців із широким набором компетенцій, у тому числі з базовою обізнаністю у сфері кібербезпеки.

Таблиця 3

Приклади індикаторів оцінки ФСКУ на основі виявлення внутрішніх дисбалансів між характеристиками їх ресурсів, здатностей, здібностей та бізнес-можливостями

№ з/п	Зміст індикатора
3.1. КОМПОНЕНТА «МОЖЛИВОСТІ – ЗАСОБИ»	
I ₁₁ ³	Співвідношення доходів, що отримані завдяки дистанційним каналам продажу, та валового доходу
I ₁₂ ³	Частка бізнес-процесів, переданих на аутсорсинг, які прямо або опосередковано обслуговують основну операційну діяльність установ
I ₁₃ ³	Співвідношення обсягу інвестицій в інноваційні фінансові технології та сукупних інвестицій у власний розвиток
I ₁₄ ³	Співвідношення обсягу інвестицій в трансформацію роботи мідл-офісу та сукупних інвестицій у власний розвиток
I ₁₅ ³	Співвідношення обсягу інвестицій в трансформацію роботи бек-офісу та сукупних інвестицій у власний розвиток
3.2. КОМПОНЕНТА «МОЖЛИВОСТІ – РЕСУРСИ»	
I ₂₁ ³	Розрив між середньою вартістю депозитів клієнтів, залучених кредитною установою та кластером кредитних установ, що використовують аналогічну бізнес-модель
I ₂₂ ³	Розрив між середньою вартістю залучених коштів кредитною установою та кластером кредитних установ, що використовують аналогічну бізнес-модель
I ₂₃ ³	Розрив між середньою вартістю наданих кредитів кредитною установою та кластером кредитних установ, що використовують аналогічну бізнес-модель
I ₂₄ ³	Розрив між спредом процентних ставок кредитної установи та середнім значенням цього показника, розрахованого для кластера кредитних установ, що використовують аналогічну бізнес-модель
I ₂₅ ³	Розрив між значенням норми прибутку на капітал кредитної установи та середнім значенням цього показника, розрахованого для кластера кредитних установ, що використовують аналогічну бізнес-модель
3.3. КОМПОНЕНТА «МОЖЛИВОСТІ – ЗДАТНОСТІ»	
I ₃₁ ³	Наявність фахівця з фінансових технологій та діджиталізації бізнесу в Наглядній Раді
I ₃₂ ³	Частка підрозділів кредитної установи, які напряму звітують/мають право звітувати Правлінню установи (рівень залученості вищого керівництва в операційний процес)
I ₃₃ ³	Середня кількість послуг, що може бути надана одним працівником фронт-офісу
I ₃₄ ³	Витрати робочого часу (людино-години) працівників фронт/мідл/бек офісів на виконання рутинних операцій
I ₃₅ ³	Наявність комунікації між підрозділом з управління ризиками та Наглядовою Радою (середньо місячна кількість зустрічей)

Джерело: розробка автора

Авторська пропозиція щодо індикаторів оцінки ФСКУ на основі виявлення внутрішніх дисбалансів за компонентами «можливості – засоби», «можливості – ресурси», «можливості – здатності» подана у табл. 3.

Висновки і пропозиції. Загалом проведена робота дала змогу розробити комплексний підхід до оцінки ФСКУ, систематизувати ті ключові позиції, дисбаланс в яких підвищує ймовірність їхньої фінансової крихкості та фінансової нестабільності. При цьому використання положень теорії еконо-

мічних потенціалів дало змогу розробити індикатори, застосування яких дозволяє виявити ознаки суттєвих за змістом внутрішніх загроз ФСКУ на етапі зародження, прояву та наслідків накопичення різномірних дисбалансів, урахувавши можливість їх взаємозв'язку та взаємопідсилення. Подальші дослідження будуть присвячені обґрунтуванню критичних значень запропонованих кількісних індикаторів, які б давали змогу ранжувати рівні ФСКУ у розрізі рівнів фінансової стабільності – абсолютного, високого, задовільного та порогового.

Список використаних джерел:

1. Eichengreen B., Rose A. Staying afloat when the wind shifts: External factors and emerging-market banking crises. *NBER Working paper*. 1998. № 6370, 46 p.
2. Eichengreen B., Rose A., Wyplosz C. Exchange market mayhem. The antecedents and sftermath of speculative attacks. *Economic Policy*. 1995. October. P. 249–312.
3. Laeven L., Valencia F. Systemic Banking Crises: A New Database. *IMF Working Paper* 224. 2008. 78 p.
4. Kaminsky G., Reinhart C. The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*. 1999. Vol. 89 (June). P. 473–500.
5. Corsetti G., Pesenti P., Roubini N. Paper tigers? A model of the Asian crisis. *NBER Working Paper*. 1998. № 6783 (November). 41 p.
6. Diamond D.W., Dybvig P.H. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Journal of Political Economy*. 1983. Vol. 91 (June). P. 401–419.
7. Mishkin F.S. Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. *NBER Working Paper* 1996. № 5600, 55 p.
8. Kodres L., Pritsker M. A Rational Expectations Model of Financial Contagion. *Finance and Economics Discussion Series* 1998. № 1998–48, 42 p.
9. Davis E.P. Institutional Investors, Unstable Financial Markets and Monetary Policy. *Risk Management in Volatile Financial Markets*. 1996.
10. Lepetit L., Strobel F. Bank insolvency risk and time-varying Z-score measures. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2013. № 25, pp. 73–87.
11. Altman E. *Bankruptcy, credit risk, and high yield junk bonds*. Malden, MA : Blackwell Publishers Inc. 2002. 576 p.
12. Strobel F. Bank Insolvency Risk and Z-Score Measures: A Refinement. *Department of Economics Discussion Paper 14–06*. University of Birmingham. 2014. 16 p.
13. Badea I.-R., Matei Gh. The Z-Score Model for Predicting Periods of Financial Instability. Z-Score Estimation for the Banks Listed on Bucharest Stock Exchange. *Finances – The challenges of the future*. 2016. № 18, pp. 24–35.
14. Mörntinen L., Poloni P., Sandars P., Vesala J. Analysing Banking Sector Conditions: How to Use Macro-Prudential Indicators. *ECB Occasional Paper Series*. 2005. № 26, April, 68 p.
15. Квасницька Р. С. Формування та використання інвестиційного потенціалу інститутів фінансового ринку України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 465 с.
16. Кравчук Н.Я. Фінансові дисбаланси світової економіки в умовах асиметрій глобального розвитку : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 539 с.
17. Dettling S., Ndjwili-Potele P., Libano F. Principles for Responsible Banking Shaping our Future. UNEP Finance Initiative. 2018. November, 48 p.

References:

1. Eichengreen B., Rose A. (1998). Staying afloat when the wind shifts: External factors and emerging-market banking crises. *NBER Working paper*, No 6370, 46 p.
2. Eichengreen B., Rose A., Wyplosz C. (1995). Exchange market mayhem. The antecedents and sftermath of speculative attacks. *Economic Policy*, October, pp. 249–312.
3. Laeven L., Valencia F. (2008). Systemic Banking Crises: A New Database. *IMF Working Paper* 224. 78 p.
4. Kaminsky G., Reinhart C. (1999). The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*, Vol. 89 (June), pp. 473–500.
5. Corsetti G., Pesenti P., Roubini N. (1998). Paper tigers? A model of the Asian crisis. *NBER Working Paper*, No 6783 (November), 41 p.
6. Diamond D.W., Dybvig P.H. (1983). Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Journal of Political Economy*, Vol. 91 (June), pp. 401–419.
7. Mishkin F.S. (1996). Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. *NBER Working Paper*, No 5600, 55 P.
8. Kodres L., Pritsker M.A. (1998). Rational Expectations Model of Financial Contagion. *Finance and Economics Discussion Series*, No 1998–48, 42 p.
9. Davis E.P. (1996). Institutional Investors, Unstable Financial Markets and Monetary Policy. *Risk Management in Volatile Financial Markets*.
10. Lepetit L., Strobel F. (2013). Bank insolvency risk and time-varying Z-score measures. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2013. No 25, pp. 73–87.
11. Altman E. (2002). *Bankruptcy, credit risk, and high yield junk bonds*. Malden, MA : Blackwell Publishers Inc, 576 p.
12. Strobel F. (2014). Bank Insolvency Risk and Z-Score Measures: A Refinement. *Department of Economics Discussion Paper 14–06*. University of Birmingham. 16 p.
13. Badea I.-R., Matei Gh. (2016). The Z-Score Model for Predicting Periods of Financial Instability. Z-Score Estimation for the Banks Listed on Bucharest Stock Exchange. *Finances – The challenges of the future*. No 18, pp. 24–35.
14. Mörntinen L., Poloni P., Sandars P., Vesala J. (2005). Analysing Banking Sector Conditions: How to Use Macro-Prudential Indicators. *ECB Occasional Paper Series*. No 26, April, 68 p.
15. Kvasnyts'ka R.S. (2016). Formuvannya ta vykorystannya investytsiynoho potentsialu instytutiv finansovoho rynku Ukrainy. [Formation and Use of Investment Potential of Financial Market Institutions of Ukraine]. Doctoral Dissertation. Kyiv : HEE «Banking University», 465 p.
16. Kravchuk N.Ya. (2014). Finansovi dysbalansy svitovoyi ekonomiky v umovakh asymetrii hlobal'noho rozvytku. [Financial Imbalances of the Global Economy in the Conditions of Asymmetries of Global Development]. Doctoral Dissertation. Ternopil' : TNEU, 539 P.
17. Dettling S., Ndjwili-Potele P., Libano F. (2018). Principles for Responsible Banking Shaping our Future. UNEP Finance Initiative. November, 48 p.

Хуторна М. Э.

Черкасский учебно-научный институт
ГВУЗ «Университет банковского дела»

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ НА ОСНОВЕ ПОТЕНЦИАЛЬНОГО ПОДХОДА

Резюме

Предложен многоуровневый потенциальный подход к оценке уровня финансовой стабильности кредитных учреждений. Используя положения теории экономических потенциалов, определено содержание компонент потенциала кредитных учреждений к обеспечению финансовой стабильности (ресурсы, средства, способности, возможности). Сформирована трехуровневая система оценки, отвечающая таким приоритетам: 1) позволяет превентивно выявлять внутренние угрозы финансовой стабильности кредитных учреждений еще на этапе их зарождения; 2) рассматривает кредитное учреждение как открытую диссипативную систему, взаимодействующую с внешней средой; 3) учитывает взаимосвязи между внутренними дисбалансами, их способность к взаимоусилению и созданию негативных синергетических эффектов относительно финансовой стабильности кредитных учреждений.

Ключевые слова: финансовая стабильность, кредитные учреждения, индикативная оценка, внутренний потенциал, внутренние дисбалансы.

Khutorna Myroslava

Cherkasy Educational-Scientific Institute
HEE «Banking University»

EVALUATION OF CREDIT INSTITUTIONS' FINANCIAL STABILITY BASED ON POTENTIAL APPROACH

Summary

We grounded that an effective methodological approach to assessing credit institutions' financial stability depends on the nature of object chosen for diagnosis. It should be the primary reasons for the reduction, disturbance or loss of financial stability by the credit institutions. On our opinion, these are imbalances, which can exist both in the internal and external environment of the credit institutions. It is proposed a multilevel potential approach to assessing the level of credit institutions' financial stability. Using main principles of the theory of economic potentials we disclose the content of the components of the potential of credit institutions in terms of ensuring their financial stability (resources, tools, capabilities, opportunities). The object of the assessment is the discrepancy between the indicated components of the potential of credit institutions to ensure financial stability, which in turn generates a range of imbalances, which serve as the reason for their financial fragility. The chosen methodology has allowed to systematize those key positions, the imbalance in which increases the likelihood of their financial fragility and financial instability. In general, a three-tier evaluation system is formed: 1) at the first level the spheres of imbalances origin are under assessing; the deepening of their destabilizing influence on the activity of credit institutions occurs at the next levels of their inter-component interaction; 2) at the second level, the object of diagnosis is the results of the manifestation of internal imbalances as negative effects of the synergistic interrelationships of imbalances in the components of 'resources', 'means' and 'abilities' identified at the first level of assessment; 3) at the third level it is proposed indicative investigation the effects of accumulated internal imbalances, the synergistic interaction of which is most clearly manifested in the use of available resources, abilities and capabilities in certain conditions of functioning of credit institutions, that is, their business opportunities. So, the defining feature of the author's approach is its ability to identify signals of critical internal threats to the credit institutions' financial stability at the stage of their formation, manifestation and consequences of the accumulated heterogeneous imbalances, considering the possibility of their interconnection and mutual reinforcement.

Keywords: financial stability, install credit, Indicative mark, internal potential, internal imbalances.